

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

เรื่อง “แก่นพุทธศาสนา”

Heartwood of the Bodhi Tree

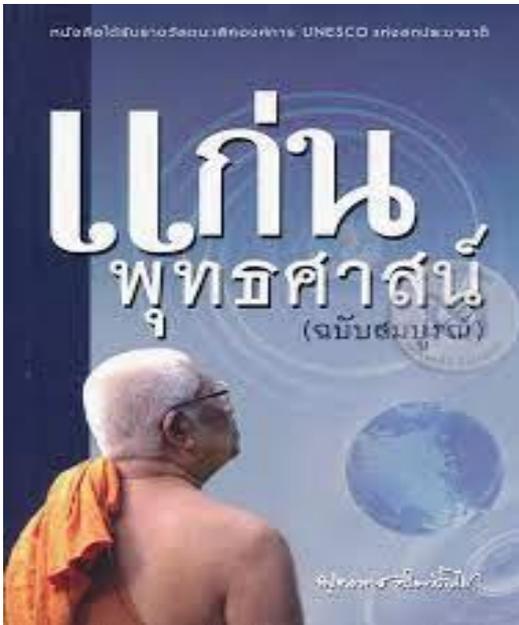
พระศรีธัญญกมล ภาททมจฺคโล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Phra Saranyakamol Phatthamongkhalo

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nongkhai Campu

E-mail: jacknitikorn2517@gmail.com

ผู้แต่ง : พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์)

พิมพ์ลักษณะ : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม

ISBN : 9786160307128 (ปกอ่อน) 200 หน้า

1. บทนำ

ในช่วงระหว่างปี 2504-2505 ณ โรงพยาบาลศิริราช คณะแพทย์ร่วมด้วยนักศึกษาแพทย์ ได้นิมนต์ท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) แสดงปาฐกถารวมทั้งหมด 3 ครั้ง ได้แก่ ใจความทั้งหมดของพระพุทธานุภาพ หัวใจของพุทธศาสนา คือสิ่งที่ปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น (17 ธันวาคม พ.ศ. 2504) ความว่างธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ฆราวาส คือเรื่องสุญญตา (7 มกราคม พ.ศ. 2505) และวิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง (21 มกราคม พ.ศ. 2505) หลังจากนั้นมีการถอดเทปออกมาทำเป็นหนังสือ โดยคณะผู้จัดทำตั้งชื่อหนังสือว่า แก่นพุทธศาสนาตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์สุภาพใจ ในปี พ.ศ. 2508 และในปีเดียวกันนั่นเอง หนังสือเล่มนี้ก็

* วันที่รับบทความ : 30 ธันวาคม 2565; วันแก้ไขบทความ 5 กุมภาพันธ์ 2566; วันตอบรับบทความ : 6 กุมภาพันธ์ 2566

Received: December 30 2022; Revised: February 5 2023; Accepted: February 6 2023

ได้รับรางวัลชนะเลิศหนังสือดีประจำปี จากองค์การด้านการศึกษ วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO of United Nations) ในภายหลังที่ได้มีภิกษุชาวอังกฤษแห่งสวนโมกข์เป็นผู้แปลและใช้ชื่อว่า Heartwood of the Bodhi Tree อันสามารถแปลตรง ๆ ตัวได้ว่า แก่นไม้แห่งต้นโพธิ์หนังสือแก่นพุทธศาสนมิใช่เป็นเพียงแค่นั่งหนังสือที่พุทธศาสนิกชนทุกท่านควรจะได้อ่านเท่านั้น แต่ยังเป็นหนังสือที่มนุษย์ทุกคน ควรอ่าน สาเหตุที่ผู้วิจารณ์สามารถกล่าวได้อย่างมั่นใจเช่นนี้ ก็เพราะได้รับการพิสูจน์จากผู้อ่านทั่วโลก ต่างเชื้อชาติ ศาสนา และภาษา ที่แม้จะไม่ใช่พุทธศาสนิกชน ก็ยังชื่นชมยกย่อง อีกทั้งตัวผู้บรรยายธรรมซึ่งในที่นี้ขออนุญาตเรียกในความเข้าใจว่า ผู้เขียนท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) ก็ได้รับยกย่องเป็นบุคคลสำคัญของโลกจากสหประชาชาติ ในด้านการศึกษาศาสนาวัฒนธรรม และสันติภาพเช่นกัน

2. เนื้อหาหนังสือแก่นพุทธศาสนา

หนังสือแก่นพุทธศาสนา เนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 บท ประกอบด้วย บทที่ 1 ใจความทั้งหมดของพระพุทศาสนา บทที่ 2 ความว่าง และบทที่ 3 วิถีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง

บทที่ 1 ใจความทั้งหมดของพระพุทศาสนา

ผู้เขียนกล่าวโดยสรุปว่า ใจความสำคัญของพระพุทศาสนา มุ่งเน้นไปยังเรื่องของการดับทุกข์เป็นหลักเนื่องในโอกาสที่ผู้เขียนบรรยายให้ผู้ประกอบวิชาชีพแพทยฟัง ท่านจึงอุปมาเปรียบเทียบเอาเรื่องโรคภัยมาเทศน์สอน เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวกับกลุ่มผู้ฟังที่สุด โดยแบ่งออกเป็น โรคทางกาย (PHYSICAL DISEASE) โรคทางจิต (MENTAL DISEASE) และโรคทางวิญญาณ (SPIRITUAL DISEASE) โรคเหล่านี้จะรักษาด้วยธรรมะกำมือเดียวได้อย่างไร ซึ่งหากมนุษย์สามารถเข้าถึงความดับโดยไม่เหลือได้ ก็ถือว่าหายจากโรคได้ทั้งหมด ถือว่าเป็นการละให้ขาดจากอวิชชา ตัณหา อุปาทาน ที่ทำให้หลงอยู่กับสิ่งสมมติบนโลก ไม่ว่าจะสุขหรือทุกข์ก็ล้วนเป็นเพียงมายา เพราะฉะนั้นการควบคุมทำให้จิตให้ว่างนั้น จึงถือเป็นการดับทุกข์อย่างแท้จริง

บทที่ 2 ความว่าง

ท่านพุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์) ได้เน้นย้ำให้พิจารณาถึงคำว่า สุนฺญตา โดยในบทนี้ท่านได้ยกพุทธภาษิตขึ้นมารองรับหลายบทว่า ถ้าเป็นคำที่พระศาสดากล่าว จะโดยตรงโดยอ้อม ล้วนแต่มุ่งไปที่ความว่างทั้งสิ้น และท่านผู้เขียนได้อธิบายภาษาธรรมให้เข้าใจด้วยภาษาโลก และเนื่องจากท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นผู้แตกฉานภาษา และศึกษาศาสนา โดยไม่จำกัดนิกาย จึงยกวรรณกรรมอย่าง เว่ยหลง หรือฮวงโป ขึ้นมาเป็นตัวอย่งว่า สามารถอธิบายหัวใจของพระพุทศาสนาได้ด้วยคำไม่กี่คำ โดยมีแก่นอยู่ที่ว่า จิตก็ดี ธรรมะก็ดี พุทก็ดี หนทางก็ดี ความว่างก็ดี เหล่านี้คือ สิ่งเดียวกัน คือเมื่อสามารถทำจิตให้ว่างถึงที่สุดแล้วก็คือนิพพาน

บทที่ 3 วิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง

ในบทสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้ให้เคล็ดลับในการเข้าถึงความว่างอันแท้จริง สำหรับชีวิตฆราวาสทั่วไป ที่แม้จะไม่ได้เล่าเรียนปริยัติมาโดยตรงก็สามารถเข้าถึงสัจธรรมที่แท้จริงได้ คือการดับไม่เหลือแห่งตัวตน หรือก็คือนิพพานนั่นเอง ซึ่งหากปฏิบัติอย่างถูกต้องแล้ว คำว่า ตัวกูของกูนี้ ย่อมไม่มีทางจะได้อีกต่อไป ท่านพุทธทาสภิกขุ บรรยายถึงเคล็ดลับการพิจารณา เพื่อเข้าถึงความว่าง รวมถึงการเตรียมตัวขณะกระทำภาละ เพื่อเข้าสู่นิพพานด้วยจิตสุดท้ายก่อนตายได้ภายในเสี้ยววินาที

บทวิจารณ์

ผู้วิจารณ์มีประเด็นแสดงความคิดเห็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นเห็นด้วยและประเด็นตั้งข้อสังเกตดังนี้

ประเด็นที่เห็นด้วย

ประเด็นที่ 1 การเลือกหัวข้อและเนื้อหา ผู้วิจารณ์เห็นว่า มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟัง เนื่องจากผู้เขียนได้รับอาราธนา จากคณะอาจารย์แพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล จึงได้แบ่งออกเป็นสามหัวข้อหลักๆด้วยกัน ได้แก่ ใจความทั้งหมดของพระพุทธศาสนา / ความว่าง และวิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง โดยเน้นไปที่เรื่องโรคและวิธีจัดการกับโรคเป็นหลัก กลุ่มผู้ฟังเป็นกลุ่มที่ต้องจัดการกับผู้ป่วยและโรคต่างๆอยู่เป็นประจำทุกวัน ผู้เขียน จึงเล่าถึงเรื่องโรคทางโลก อันแบ่งออกเป็นทางกาย (physical disease) ทางจิต (mental disease) และโรคทางวิญญาณ (spiritual disease) ซึ่งจำเป็นต้องใช้ธรรมะของพระพุทธเจ้าในการรักษานับเป็นการขายของได้ตรงกับกลุ่มผู้บริโภคมากที่สุด เช่นเดียวกับการพุทธวิธีการสอนของพระศาสดาในครั้งพุทธกาล โดยเลือกกลุ่มนักเรียนและเรื่องราวที่จะเทศนา โดยเนื้อหาหลักๆในการบรรยายทั้งสามหัวข้อของผู้เขียนนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกันทั้งหมด โดยมุ่งเน้นไปที่การอยู่เหนือสุข เหนือทุกข์ เหนือเกิด เหนือตาย อันเป็นการเข้าถึงความดับโดยไม่เหลืออย่างแท้จริง

ประเด็นที่ 2 ลักษณะการใช้ภาษา ผู้วิจารณ์เห็นว่า การใช้ภาษาของผู้เขียนสามารถสื่อสารเข้าถึงผู้คนได้ง่าย เป็นการเทศนาสั่งสอนด้วยสำนวนภาษาที่เข้าใจง่าย และผู้ฟังก็เป็นกลุ่มชาวไทยพุทธที่มีความเคารพเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้บรรยายเป็นอย่างดี ผู้วิจารณ์มองว่าภาษาที่ใช้เป็นกันเอง กระชับ ชัดเจน ยกตัวอย่างบางคำ เช่น การทำให้ดับไม่เหลือซึ่ง ตัวกูของกู หรือการไปยึดติดในกามคุณ หรือยึดติดกับนิพพาน มันก็เป็นเรื่องที่ดีว่าบอกรับทั้งสองฝ่าย คำว่านิพพานชิมลอง นิพพานน้อย ๆ นิพพานเด็กเล่น ท่านก็นำมาใช้แบ่งระดับของการเริ่มต้นเดินทางเข้าสู่นิพพานเพื่อให้คนที่แม้จะไม่มีความรู้ด้านปริยัติเลยก็ยังสามารถที่จะเข้าใจได้ ในบทที่สองเรื่องของความว่าง นั้น ผู้วิจารณ์เห็นว่า ได้มีการยกทั้งป่า (อรัญญีสัญญา) ทั้งอากาศ (อากาศานัญญาตนะ) ไปจนถึงสัจธรรมในระดับสูงสุดที่เรียกว่า ปริมาณตรัสสุญญตา โดยที่ผู้วิจารณ์มองว่าท่านพยายามใช้คำศัพท์ทางวิชาการทางพุทธศาสนาให้น้อยที่สุด แม้แต่คำว่า สังขตธาตุสังขตธาตุ ที่ท่านหมายถึงว่า ธรรมใดๆ ในโลกล้วนแบ่งออกเป็นสองอย่าง คือ สิ่งที่เคลื่อนไหวปรุงแต่ง เปลี่ยนแปลง กับสิ่งที่ไม่มีการปรุง

แต่ง เปลี่ยนแปลงเป็นนิพพานธาตุ แต่ก็มิได้กล่าวถึงศัพท์สองคำนี้เลยแม้แต่น้อย ถือได้ว่าเป็นเทคนิคการใช้ภาษาอย่างแยบยลเหมาะกับกลุ่มผู้อ่านที่ไม่ได้เรียนปริยัติมาโดยตรง ยิ่งเมื่อมีการ แปลเป็นภาษาอื่นๆ มากมายแล้ว ก็ยิ่งทำให้คนทั่วโลกเข้าใจได้ง่ายมากขึ้น เพราะผู้เขียนเป็นครูบาอาจารย์ที่แตกฉานทั้งภาษาโลกและภาษาธรรมอย่างแท้จริงจนทำให้การสาธยายธรรมของท่านในสามบทนี้ กลายเป็นหนังสือที่คนทุกชาติ ทุกภาษา ทุกศาสนา ต่างยกย่องให้เป็นหนังสือชนะเลิศรางวัล UNESCO

ประเด็นที่ 3 การยกตัวอย่างและหลักฐานรองรับผู้วิจารณ์เห็นว่า การยกคำสอนของผู้บรรยาย โดยอ้างอิงคำสอนบาลีที่เป็นที่รู้จักทั่วไป ซึ่งผู้เขียนที่ได้รวบรวมเอาตถาคตภาสิตา หรือ พุทธภาษิตที่เป็นแก่นของศาสนาเอาไว้มาที่เดียว และก็จะไปหวนดูเหมือนกันไปทุกบททั้งเล่ม อันหนีไม่พ้นเรื่องของการละและดับให้ขาดจากอึดตา ตัวตน ตัวกูของกูตัวอย่างเช่น สัพเพ ธมมานาล์ อภินิเวสยา หมายถึงธรรมทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ได้ยินข้อนี้ ก็คือได้ยินทั้งหมดปฏิบัติได้ข้อนี้ ก็คือปฏิบัติได้ทั้งหมด ได้ผลจากข้อนี้ ก็คือหายจากโรคทั้งหมด คือส่วนหนึ่งที่ท่านพุทธทาสเน้นย้ำไว้ในหนังสือเล่มนี้ถึง 9 รอบ คำว่า สุญญตา อีกหลายรอบ เสียจนไม่สามารถนับได้อันแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อความว่าง อันเป็นข้อความย้ำเตือนให้ละจากการยึดมั่นถือมั่นทั้งปวง เมื่อนั้นถึงจะถือว่าเป็นการดับอย่างไม่เหลือ เป็นนิพพานอย่างแท้จริง

พุทธภาษิตบางบท ท่านพุทธทาสภิกขุ ยกมาอธิบายอย่างน่าสนใจ เช่น สัพพปาปสส อกรรมกุสสสุ สุปสมฺปทา สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานสาสนนํ ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำความดีให้เต็ม ทำจิตให้บริสุทธิ์ นี่คือหัวใจของพระพุทธศาสนา แบบนี้ท่านพุทธทาสก็ว่ามันก็ถูกเหมือนกัน ผู้วิจารณ์เห็นว่า เพราะมีคำที่ว่า ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ อันหมายถึงการละจากโลภะ โทสะ โมหะ ทั้งหมด ซึ่งก็สอดคล้องกับพุทธภาษิตที่ว่า สัพเพ ธมมานาล์ อภินิเวสยา อันหมายถึงไม่ยึดมั่นกับอะไรทั้งสิ้นเอง ส่วนเรื่องทำดี เว้นชั่วนั้น เป็นเรื่องที่ทุกศาสนาก็มีอยู่แล้วจะหาจุดที่พิเศษสุดของศาสนาพุทธ ก็คือ สจฺจิตฺตปริโยทปนํ อันหมายถึงเรื่องของการทำจิตใจให้บริสุทธิ์และว่างดับไม่เหลือจากเรื่องทั้งปวง ละจากอึดตาพวาทาน อันหมายถึง ยึดมั่นในความรู้สึกว่ามีตัว มีตน

จากที่กล่าวมานี้ เป็นพุทธภาษิตบางส่วนที่ผู้วิจารณ์ดึงออกมาจากในหนังสือแก่นพุทธศาสน์ ซึ่งจะได้เห็นได้ชัดเจนว่า แม้พุทธภาษิตจะมากมายราวกับใบไม้ในป่า แต่ที่ท่านพุทธทาสภิกขุหยิบยกมานั้นล้วนแล้วแต่มีเนื้อหาไปในทางเดียวกันคือ มุ่งเน้นไปที่การดับแบบไม่เหลือ มุ่งเน้นไปที่ความว่างและการดับทุกข์ การเข้าถึงนิพพานขั้นสูงสุด ว่าในสังสารวัฏนี้ มันไม่มีอะไรน่าเป็น น่าเอา น่ามีอีกแล้ว ล้วนเป็นสุขเวทนาที่มนุษย์ปรุงแต่งขึ้นมาเองทั้งสิ้น การดับแบบไม่เหลือ จึงเป็นความเกษมอย่างยิ่ง

ขั้นสูงสุดของความไม่น่าเป็น ไม่น่าเอา ไม่น่ามีอะไรเลย ที่ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวถึงเป็นประจำ คือ คำว่าอตัมมยตา ซึ่งเป็นตถธรรมดวงสุดท้ายของท่านพุทธทาสภิกขุ หมายความว่า ไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งนั้นอีกต่อไป เป็นผลสุดท้ายของความมีปัญญาขั้นสูงสุดที่ทำให้หลุดพ้นจากอวิชชา ถอนตัวออกมาได้ถ้าแปลเอาแต่ใจความตามสำนวนของท่านพุทธทาสภิกขุก็จะได้ว่า ความว่า กูไม่เอา กับมันแล้วไว้ยการสอนเรื่องอตัมมยตา โดยท่านพุทธทาสภิกขุ นั้น เป็นการสอนโดยโยงจากสิ่งที่เป็นที่รู้จักคืออยู่แล้วอันได้แก่ กฎไตรลักษณ์ซึ่งประกอบด้วยอนิจจตา

ทุกขตา อนัตตตา ผนวกเข้ากับเรื่อง ธัมมัญญิตตตา แปลว่าความดำรงอยู่แห่งธรรมดาหรือธรรมชาติเช่นดวงอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกแล้ว ตกทางทิศตะวันตก เคยเป็นมาอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น ธัมมเนียมตา ความเปลี่ยนแปลงทำให้สิ่งต่างๆ เป็นไปตามวิถีของมัน เช่นใบไม้ ดอกไม้หลากหลายชนิด ปะปนกันไป ต้นไม้หรือใบไม้ที่เคยมีสีสนอย่างนั้นก็คงความเป็นอย่างนั้นของมันไม่เหมือนกันกับสิ่งอื่น ผนวกเข้ากับ อิทัปปัจจยตา อันเป็นกฎของเหตุปัจจัย จากนั้นจึงนำเสนอเรื่อง สุนญุตตา แปลว่า ความว่าง ทุกสิ่งเป็นเพียงมายาภาพที่ผ่านไปแล้วก็ผ่านไป ผ่านมาเท่าไรก็ผ่านไปเท่านั้น สิ่งใดเกิดจากความว่างสุดท้ายก็สลายไปสู่ความว่าง ตถตา ผ่านมาแล้วก็ผ่านไป ไม่มีอะไรเป็นสาระแก่นสาร ทุกอย่างล้วนมาจากความว่างเปล่าไปสู่ความว่างเปล่า เรียกว่าความเป็นเช่นนั้นเอง จนถึงเรื่องสูงสุดคือ อตัมมยตา อันเป็นตา ธรรมอันดับสุดท้ายในชุด ธรรมะ 9 ตา ที่ท่านโยงเข้าไว้ด้วยกันได้อย่างลงตัว

ประเด็นที่ 4 เทคนิคที่ลัดสั้นตรงจริง ในการเข้าถึงนิพพาน ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับหลักการเทศนาสั่งสอนอันเป็นระบบของผู้เขียนที่มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์มากกว่าจะเน้นภาษาทางวิชาการที่สละสลวยเป็นทางการ ผู้เขียนเลือกที่จะใช้ภาษาที่ตรงไปตรงมา เข้าถึง และยกตัวอย่างที่น่าสนใจให้ผู้ฟัง อาทิเช่น ปัญหาที่ถามว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่ เป็นปัญหาที่โง่งที่สุด และไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเลย เรื่องตัวเราของเรา เรื่องตัวกูของ กูนี้ คือปัญหาเพียงอันเดียวข้อเดียว สุนญุตตปปฏิสยุตตา โลกุตตรา ธมมา นั้นจึงคือของขวัญสำหรับฆราวาส โดยตรง หากเข้าใจเรื่องนี้แล้ว ก็เป็นอันจบ ไม่ต้องพูดถึงเรื่องอื่นกันอีกเลย ถ้าว่างถึงที่สุดแล้วมันก็ไม่ต้องทำอะไร อยู่นิ่งๆ มันก็ สะอาด สว่าง สงบ นิพพานในตัวมันเอง หลักใหญ่ของพระพุทธศาสนา ไม่มีอะไรมากไปกว่าการกำจัดตัวกูของกูเสีย ธรรมะอันประเสริฐ มันสามารถเปลี่ยนจากตายโหง กลายเป็นนิพพานข้างถนนได้

ผู้วิจารณ์มองว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นการแสดงธรรมเทศนา ด้วยภาษาที่เข้าใจง่ายๆ แบบครูบาอาจารย์สายวัดป่า แต่เมื่อแปลออกมาเป็นภาษาต่างๆ ทั่วโลกแล้ว กลับได้รับความนิยมชมชอบและสร้างความเข้าใจรับรู้ต่อผู้คนในวงกว้าง ความเป็นธรรมชาติ โดยไม่ใช้ภาษาวิชาการที่ประดิษฐ์ขึ้น โดยไม่จำกัดชาติพันธุ์และศาสนา นับเป็นการส่งสารอันมีเนื้อความเป็นอมตะธรรมที่มีประโยชน์ยิ่ง

ประเด็นตั้งข้อสังเกต

ประเด็นที่ 1 เนื้อความที่ท่านสาธยายธรรมในครั้งนี้ ผู้บรรยายตั้งใจเฉพาะให้กับผู้ฟังกลุ่มนี้ซึ่งเป็นสายอาชีพแพทย์ ไม่ว่าจะเนื้อความที่ท่านถ่ายทอดออกมาจะครบถ้วนสักเพียงใดก็ตาม แต่ด้วยความตั้งใจในการถ่ายทอดให้กับผู้ฟังเฉพาะกลุ่ม บางช่วง บางตอน ขาดหายไป ยกตัวอย่าง ข้อความที่ว่า ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นไปเพื่อดับทุกข์ พระพุทธเจ้าท่านทรงปฏิเสธไม่ยอมเกี่ยวข้องกับ ไม่ยอมพยากรณ์ อย่างปัญหาที่ว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่อะไรไปเกิด เกิดอย่างไร ได้รับผลอย่างไร อย่างนี้ มันไม่ใช่เป็นปัญหาที่มุ่งตรงไปยังเรื่องดับทุกข์ยิ่งไปกว่านั้นมันยังไม่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะไม่ได้มุ่งหมายที่จะดับทุกข์

ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่า ข้อความบางตอน มิได้ครบถ้วนในมิติตามหลักการของพระพุทธศาสนา เพียงแค่อ่านข้อความตรงนี้ก็พอจะเข้าใจเจตนาของผู้เขียน ว่าท่านมีเป้าหมายต้องการ ให้ผู้ฟังในขณะนั้น หรือ ท่านผู้อ่านในขณะนี้ เข้าใจถึงแก่นของพระพุทธศาสนาโดยรวดเร็วทันที ท่านจึงได้ตัดเอาเนื้อความในส่วนที่ท่านคิดว่าไม่จำเป็นนั้นทิ้งไปเสีย โดยตั้งเป้าไปที่เรื่องของการดับทุกข์เป็นหลัก คือละจากอึดตา ตัวตนอย่างเด็ดขาด หรือดับแบบไม่เหลือ แต่ในความเป็นจริง ตลอดสี่สิบห้าปีแห่งการโปรดสัตว์ของพระศาสดา มิได้สอนเพียงแค่ เรื่องของการดับทุกข์เท่านั้น แต่พระองค์ยังสอน ศาสตร์และศิลป์แห่งการใช้ชีวิต ในระดับโลกียะ และโลกุตระ เพื่อให้อยู่ในทางโลก โดยยังไม่จำเป็นต้องดับแบบไม่เหลือ ในชาตินี้ก็ได้

ประเด็นที่ 2 แก่นพุทธศาสน์เล่มนี้ อาจเรียกได้ว่าเป็นแก่นพุทธศาสน์เสียมากกว่า ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่า เป้าหมายในการเทศนาของท่าน ถูกลำมาตีพิมพ์เป็นหนังสือ เป้าหมายเดิมของท่านจึงถูกบิดเบือนจากการเทศน์ สาธยายธรรมเฉพาะกลุ่มไปเป็นหนังสือระดับโลกไปโดยที่ตัวท่านเองไม่ได้ตั้งใจ คำปาฐกถาธรรมในโอกาสในโอกาสพิเศษของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นการเขียนโดยการถอดออกจากคำปาฐกถาธรรมแบบชนิดที่ว่าคำต่อคำโดยไม่มีการอธิบายเพิ่มเติมข้อความใดๆทั้งสิ้น แม้แต่เชิงอรรถต่างๆ ก็ได้นำมาอ้างอิง โดยเนื้อหาทั้งสามบทหลักๆ คือ ใจความทั้งหมดของพระพุทธศาสนา / ความว่าง และสุดท้ายคือ วิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง ทั้งสามเรื่องนี้เกี่ยวข้องเป็นเนื้อเดียวกัน เสมือนเชือกสามเกลียวที่ร้อยรัดไปในทางเดียวกัน มิใช่เชือกสามเส้น โดยมุ่งเน้นไปที่เรื่องของความว่างและไม่ยึดมั่นถือมั่นนั่นเอง การดับไม่เหลือซึ่งตัวกู ของกู การเข้าสู่นิพพานที่นี้เดี๋ยวนี้ ก็ในเมื่อท่านพุทธทาสต้องการให้สาธุชนที่มาฟังเข้าถึงความว่างได้ เดี่ยวนี้ ท่านจึงไม่ได้สนใจข้องแวะไปกับเรื่องอื่นๆ ที่ท่านถือว่าเป็นแค่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่ใช่แก่นของพระพุทธศาสนาท่านพุทธทาสภิกขุถือว่า วิธีปฏิบัติเพื่อความเป็นอยู่ด้วยความว่าง เป็นสิ่งที่มนุษย์ควรรู้ที่สุด ผู้วิจารณ์ตั้งข้อสังเกตว่า การสาธยายธรรมของหลวงพ่อบุทธทาสในครั้งนี้ไม่ได้ประกอบไปด้วยเปลือกหรือ กระพี้เลยแม้แต่น้อย โดยหยิบเอาเฉพาะสิ่งที่ท่านคิดว่าเป็นแก่น เป็นไปไม่ในกำมือพระศาสดา โดยที่ไปไม่นอกกำมือที่พระพุทธเจ้ากล่าวเคยเปรียบไว้ ก็ไม่ใช่ไม่มีอยู่จริงในศาสนา แต่พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ให้ใส่ใจและท่านพุทธทาสเองก็ไม่ได้หยิบมาสอนอย่างน้อยก็ในครั้งนี้ สำหรับผู้วิจารณ์มองว่าเปลือกเหล่านั้นอาจเป็นธรรมที่บุคคลธรรมดาที่ยังจะดับแบบเหลือ ยังคงจำเป็นต้องใช้เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ในวิภวสงสารอย่างมีความสุขตามเส้นทางของเพชรราวาสจะเห็นได้ในภายหลังที่ได้มีการรวบรวมการสาธยายธรรมให้เป็นหนังสือแล้ว ภิกษุชาวอังกฤษแห่งสวนโมกข์ฯ เป็นผู้แปล และใช้ชื่อว่า Heartwood of the Bodhi Tree อันสามารถแปลตรงๆตัวได้ว่า แก่นไม้แห่งต้นโพธิ์ อันเหมาะเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีความตั้งใจที่จะดับแบบไม่เหลือ ไม่ว่าจะเป็เพชรราวาส หรือ บรรพชิตก็ตาม ความตอนหนึ่งหลวงพ่อบุทธทาสว่า ถ้าพูดถึง 84,000 เรื่องแล้ว ท่านทั้งหลายจะรู้สึกห่อถอย ถ้าขึ้นจะเอาให้ได้เสียก็ตายเปล่า มันเรียนแล้วก็ลืม ลืมแล้วก็เรียน ลืมอยู่นั้น หรือว่าสับสนกันไปหมด แต่ว่าแท้ที่จริงแล้วมันมีเพียงกำมือเดียว อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรเข้าไปยึดมั่นถือมั่น ได้ยินข้อนี้ก็คือได้ยินทั้งหมด ปฏิบัติข้อนี้ก็คือปฏิบัติทั้งหมด ได้ผลจากข้อนี้ก็คือหายจากโรคทั้งหมด

ผู้วิจารณ์เห็นว่า หากผู้อ่านบทวิจารณ์สามารถอ่านมาถึงตรงนี้ได้ ก็คงจะเข้าใจสิ่งที่ท่านพุทธทาสต้องการสื่อไปถึงผู้ฟัง และยิ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะเข้าใจสิ่งที่ผู้วิจารณ์ต้องการสื่อไปถึงผู้อ่าน ว่าเปลือกกระพี้ในพระพุทธศาสนา มันมีอยู่มากมาย จะว่าไร้แก่นสารไปเสียทีเดียวก็คงไม่ใช่ และก็อาจยังเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับมนุษย์ส่วนใหญ่ผู้ยังคงเป็นบวที่ตื่นรนให้พ่นน้ำไปวันๆ บ้างเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ บางเหล่าก็ยังไม่พ่นน้ำจมอยู่ในน้ำ น้ำหล่อเลี้ยงไว้ บางเหล่า ตั้งอยู่เสมอน้ำ จึงจำเป็นต้องใช้องค์กรธรรมที่มีพื้นฐานเป็นสะพานที่แตกต่างกันออกไป เพราะต่อให้เป็นเปลือก แต่ เปลือกนั้นก็ถือว่ายังเป็นประโยชน์อยู่บ้าง ในการใช้เกาะลอยคอกไปจนกว่าจะถึงฝั่งที่เป็นแก่นอันแท้จริง ซึ่งพวกเราพุทธบริษัททุกหมู่เหล่าควรช่วยกันรักษาทั้งแก่นและเปลือกที่เป็นพระสัทธรรมอันแท้จริงของพระพุทธเจ้า มิใช่ปล่อยให้เหลือเพียงแค่ พระพุทธศาสนาเนืองอก ที่ประติดประต่อบั่นเติมเสริมแต่งกันขึ้นมาในหนหลัง

ทั้งนี้ สิ่งที่ท่านพุทธทาสสาธยายธรรมในครั้งนั้น ได้ถูกรวบรวมเป็นแก่นของ พระพุทธศาสนา ล้วนแล้วแต่เป็นแก่นสำหรับกลุ่มสัตว์ที่เป็นบวที่พร้อมจะตั้งขึ้นพ่นน้ำอย่างแท้จริง หรือบุคคลบางจำพวกเท่านั้น แต่หากยังเป็นมนุษย์ประเภท ปทปรมะ คือกลุ่มที่ไม่ยอมรับฟัง มีความเชื่ออันเป็น มิจฉาทิฎฐิ หรือฟังอย่างไรก็ไม่เข้าใจ ด้อยสติปัญญา ตื้นตื้นทำงาน ยึดติดทางโลก หากเป็นเพศบรรพชิตก็เรียกว่า ยังไม่พ้นจาก สีสัปปตปราชิต หมายความว่าความยึดมั่นถือมั่นอยู่ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศีลพรตภายนอกพระพุทธศาสนา หรือแม้จะเป็นความยึดมั่นถือมั่นในการบำเพ็ญเพียงกายและวาจาตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา (ศีล) ของตนว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้ละเลยการปฏิบัติทางด้านจิตใจหรือการใช้ปัญญาเพื่อหลุดพ้นและมองข้ามภัยในวัฏสงสารที่แท้จริง พื้นฐานทางด้านจิตวิญญาณของผู้อ่านและผู้ฟังจึงต้องพร้อมเปิดรับกับความเป็นแก่นที่ท่านพุทธทาส เลือกมาให้แล้วอย่างแท้จริง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการอ่านหนังสือเล่มนี้

1. เข้าใจแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาว่ามุ่งเน้นให้ไปเพื่อความดับทุกข์โดย ไม่อ้อมค้อม บอกเส้นทางลัดสั้นและตรงเพื่อเข้าสู่นิพพาน ให้กับผู้อ่านทุกชาติศาสนา และภาษา
2. เข้าใจหลักการ คำสอนต่างๆ ได้โดยง่าย เพราะพยายามหลีกเลี่ยงคำศัพท์ทางวิชาการที่เข้าใจยาก สำหรับผู้ที่ไม่ได้ศึกษาศาสนามาโดยตรง แต่หลวงพ่อก็ใช้ภาษาโลกในการอธิบายทำให้เข้าถึงได้ง่าย อีกทั้งยังยกตัวอย่างพุทธภาษิตที่พุทธศาสนิกชนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว มาอธิบายประกอบ เพื่อรับรองคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุและทำให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น
3. ได้ตระหนักถึงคุณค่าและเป้าหมายของมนุษย์ในการมีชีวิตอยู่ และเทคนิคการเข้าสมาธิขั้นต้นอย่างง่าย ไปจนถึงขั้นปรมาตตสุญญตา ซึ่งเป็นความว่างขั้นสูงสุด รวมไปถึงกระบวนการในการวางจิตอย่างไรก่อนตาย เพื่อให้เข้าถึงความดับแบบไม่เหลือ นับเป็นคำสอนที่นำไปใช้ได้จริง ทรงคุณค่ายิ่ง และจัดได้ว่า เป็นแก่นของศาสนาพุทธอย่างแท้จริง

บทสรุป

หนังสือแก่นพุทธศาสน์เล่มนี้ เกิดจากการสหายธรรมของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยมีเนื้อความมุ่งเน้นไปที่แก่นอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยตัดเอาสิ่งที่ท่านเรียกว่าเป็น เปลือก หรือ พระพุทธศาสนาเนืองอก ออกไป ถือเสียว่าเป็นบุญของพวกเราเสียเหลือเกินที่ได้ปราศรัยของโลกมาช่วยคัดเลือกพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้า จนเหลือเฉพาะเพียงแค่มือจริง ๆ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นธรรมในกำมือของพระศาสดา หรือในกำมือของท่านพุทธทาส ผู้วิจารณ์ก็ต้องบอกว่าทรงพลังอย่างยิ่ง จนทำให้ผู้คนทั่วไปที่ตั้งใจอ่านตั้งใจฟังด้วยการพิจารณาตามแล้ว ก็คงพอจะเห็นได้ว่า

คำว่า ดับอย่างไม่เหลือ หรือจะเรียกว่า สุนฺญตาภิธานียะ หรือ นิพพานก็ได้ คงเป็นอะไรที่สามารถจะเข้าถึงได้ในภพชาตินี้โดยไม่ต้องไปปวดหัวกับพระไตรปิฎกให้มากมาย เพราะจากการบรรยายที่สรุปออกมาในหนังสือเล่มนี้ คือเส้นทางลัดสำหรับการตื่นรู้ ที่ท่านพุทธทาสภิกขุ ตั้งใจจะมอบให้กับผู้คนบนโลกนี้ อย่างแท้จริงวิธีการสอนแบบพุทธทาสที่พัฒนาสืบทอดมาจากพุทธวิธีการสอนของพระศาสดาโดยตรง ตลอดการบรรยายท่านเน้นย้ำเสมอเพื่อเตือนให้สาธุชนที่มาฟัง หรือจะนำความไปขยายต่อมัน รู้อยู่เสมอว่าท่านจะสอนเฉพาะวิธีปฏิบัติเพื่อเป็นอยู่ด้วยความว่าง ปฏิบัติให้ถูกต้อง เป็นไปอย่างสมบูรณ์ที่สุดชนิดที่ว่าไม่มีตัวกูให้ได้เกิดขึ้นอีกต่อไป ไม่ยึดมั่นในสุขทุกข์และ แม้กระทั่งนิพพาน ท่านก็ไม่ให้เข้าไปยึด ท่านกล่าวว่ามันยังคงเป็นก้างติดคอชนิดละเอียด ซึ่งถ้าอยากจะทำให้ดับแบบไม่เหลือ เราต้องไม่เข้าไปยึดในอะไรเลย

หากท่านผู้อ่านเป็นหนึ่งในผู้ที่แสวงหาซึ่งนิพพาน หลักการต่างๆ ในหนังสือเล่มนี้ที่ท่านพุทธทาสภิกขุ เลือกละมาให้ ก็นับว่ามีความจำเป็นสูงสุด เป็นเส้นทางลัดที่ตรงที่สุด ท่านสาธุชนที่ศึกษามาทั้งชีวิต หากสามารถงัดออกมาใช้ได้แค่ช่วงขณะกระทำกาลก็จะสามารถถึงนิพพานได้ทุกที่ทุกเวลา เพื่อเข้าถึงความดับแบบไม่เหลืออย่างแท้จริงเหมาะสำหรับผู้สนใจในแก่นของพระพุทธศาสนา ผู้ศึกษาปรัชญาของชีวิตคนทุกชาติ ศาสนา และภาษาสมควรยิ่งแล้วที่แก่นพุทธศาสน์เล่มนี้ได้รับรางวัลหนังสือยอดเยี่ยมของโลกจาก UNESCO จัดเป็นภูมิปัญญาสากลและเป็นเครื่องยืนยันในอัจฉริยภาพของท่านพุทธทาสภิกขุผู้บรรยาย ซึ่งก็ได้รับรางวัลเป็นบุคคลสำคัญของโลกจากสหประชาชาติ (UNESCO) ในด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และสันติภาพเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

พุทธทาสภิกขุ (พระธรรมโกศาจารย์). (2508). *แก่นพุทธศาสน์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.